

Samen, met z'n allen

Het zogeheten coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfracties van CDA, PvdA en ChristenUnie van 7 februari opent met de woorden SamenWerken, SamenLeven. Woorden als 'wij', 'we', 'samen', 'onze', 'bondgenoot', 'sociale samenhang', 'verbanden', 'saamhorigheid', 'lotsverbondenheid', 'solidariteit', 'geborgenheden', 'gemeenschapszin', 'onderlinge betrokkenheid', komen frequent voor. Het kan niet op. Zo moeten wij 'Samen ... onderwijs, kennis en innovatie een grote stap verder brengen'. 'Om in 2012 te komen tot halvering van de schooluitval wordt het offensief aanval (sic, C.K.) voortgezet en versterkt in samenwerking tussen overheid, ouders, scholen, bedrijfsleven ..., maatschappelijk werk, jeugdzorg, gemeenten en politie' (waarbij kennelijk aan te nemen is dat gemeenten en politie geen overheid zijn). Het stuk gaat zo op allerlei terreinen in vele varianten verder.

Nu is dit een politiek stuk en politieke stukken zijn meestal niet geschreven om een min of meer nuchtere, rationele analyse te ondergaan en te doorstaan. Niet zelden lijken zij zelfs zo te worden opgesteld dat er alles en niets in staat, dat men er alle kanten mee op kan, dat er in ieder geval bijna altijd gezegd kan worden: dat is er mee bedoeld. Er staat wel *dít*, maar het betekent *dát*. Zo moeten de woorden 'aanval' en 'aanvalsplannen' in het stuk kennelijk niet gelezen worden in een militaire of anderszins gewelddadige betekenis. Zij beogen waarschijnlijk uit te drukken dat op de terreinen waar aangevallen wordt of moet worden, stevige initiatieven en activiteiten moeten worden ontwikkeld. Kortom, zo'n stuk moet bepaald niet naar de letter worden genomen, maar vooral en misschien wel alleen naar de (hopelijk) goede bedoelingen die erachter steken.

Toch ademt het stuk, hoe goed ook bedoeld voor 'ons allen' en voor 'ons samen', een sfeer of opvatting die uit staatsrechtelijk en staatkundig oogpunt met het nodige wantrouwen mag en moet worden bejegend. Immers, wie zijn die 'we' en 'wij' die alles of heel veel samen verrichten? Wie zijn de verbanden, wier lot moet verbonden zijn, wie zijn bondgenoten? Zelfs voor degenen die het stuk niet al te nauwkeurig leest, wordt al snel duidelijk dat het op de meeste plaatsen nauwelijks of geen onderscheid maakt tussen de diverse rollen van mensen die binnen een nationale staat (ik beperk mij gemakshalve daartoe) leven. Het stuk doet het voorkomen alsof Nederland één groot, dichtbevolkt reservaat is, waarin alle er aanwezige dieren, samen en bondgenootschappelijk moeten zien te overleven. Het lam en de leeuw in één nest, liefst samen met de boswachter. Het document differentieert niet of nauwelijks tussen actoren en hun onderscheiden rollen, om het eens modern te formuleren. Het maakt zelfs op veel plaatsen

geen onderscheid tussen staat en maatschappij, tussen overheid en onderdaan.

Uit staatsrechtelijk en staatkundig oogpunt is dat ongewenst en zelfs verwerpelijk. Immers, de overheid moet onder omstandigheden ook zonder samenwerking met of consent van 'ons' kunnen optreden. De overheid hoeft niet alles met 'ons samen' te doen. Het is bovendien in de praktijk onmogelijk. Maar ik, als onderdaan of – aardiger – burger hoeft ook niet alles samen met die overheid of zelfs met medeburgers te doen. Mijn gezin hoeft zich niet 'lotsverbonden' te voelen met de protestantse gemeenschap te Biezelinge, dan wel de Máxima-fanclub, of solidair te zijn met een terecht ten val gebrachte staatssecretaris van onderwijs. Ik hoeft niet met de overheid samen te werken of haar te steunen om vrouwen *coûte que coûte* buitenshuis aan het werk te krijgen. Onderdanen mogen (moeten) zich verzetten tegen bedilzucht, totalitarisme, willekeur, bureaucratie bij of veroorzaakt door de overheid.

Het is bijna alsof het coalitieakkoord diverse klassieke en beproefde noties overboord zet: de scheiding van overheid en samenleving, de afweerfunctie van klassieke grondrechten, de waarde van het individu, óók buiten verbanden van 'wij' en 'samen'. Misschien is dit veroorzaakt door een zich afzetten tegen het beleid van de afgelopen jaren. Maar als het dat is, en dat was op diverse terreinen hoognodig, is het geschied in termen die een collectivistisch georganiseerde staat niet zouden misstaan. Ook heeft het iets romantisch, alsof staat en maatschappij als een soort grote, vredige commune in harmonie (moeten) samenleven. Het stuk lijkt te zeer te miskennen dat de overheid weliswaar noodzakelijk, maar tegelijkertijd steeds een (dreigend) kwaad is. Vele *enfants de la patrie* hebben de *jours de gloire* onder de guillotine zien eindigen.

CAJMK